

*Орлов Юрій Володимирович,
доцент кафедри кримінального права і кримінології
факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент*

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ЗАПОБІГАННЯ

Події останніх років в Україні наочно продемонстрували глибину кризи сфери владарювання в нашій державі, візуалізували численні неформальні політичні практики, які в окремих випадках не знаходять своєї визначеності як правопорушення, а в деяких – мають ознаки окремих злочинів. Втім, описання останніх у формально визначених кримінально-правових категоріях часто не надає вичерпної відповіді на питання про соціально-правову природу вказаних практик, їх суспільно небезпечний характер, механізм відтворення. До одних з таких феноменів цілком можливо віднести й політичну корупцію. Однак в науковій літературі відмічається брак конкретики у розумінні цього поняття, що призводить до розмивання його меж, некоректності висновків та, як наслідок, їх практичної непридатності. У зв'язку з цим існує потреба у виробленні передусім чіткого поняття політичної корупції.

Узагальнення більшості наявних визначень політичної корупції дозволяє зробити висновок, що переважно вона розуміється як один з різновидів корупції як такої, яка відтворюється у поведінці суб'єктів політичної влади та полягає у зловживанні ними своїми повноваженнями для отримання певних вигод матеріального чи нематеріального характеру. Так, наприклад, відповідно до визначення Міжнародної неурядової антикорупційної організації Transparency International, політична корупція – це зловживання політичною владою для приватного блага. Якщо спробувати об'єднати розуміння політичної корупції як на теоретичному, так і на громадсько-свідомому рівнях, видається доцільним – зазначає В. В. Циганов – застосування такого визначення: політична корупція – це нелегітимне використання учасниками політичного процесу та носіями публічної влади їх можливостей і повноважень з метою отримання особистих чи групових вигод (корупційної ренти) [1, с. 63].

Поширеними серед західноєвропейських та американських дослідників є такі визначення політичної корупції: це будь-яка трансакція між акторами приватного та публічного секторів, в якій колективні блага нелегітимно конвертуються у приватні [2, р. 3]; будь-які дії чиновників, якщо вони відходять від своїх визначених законом обов'язків в обмін на особисті вигоди [3]. Зустрічаються й інші визначення, які можуть мати певні відмінності за формою, однак, є ідентичними за змістом: політична корупція – будь-яке неправомірне використання політичним актором, в тому числі й службовою особою органу публічної влади (державної влади, муніципалітету) своїх повноважень в особистих чи інших інтересах. Однак, на нашу думку, подібне розуміння політичної корупції не містить в собі принципових елементів, що

відображають соціально-правову природу цього феномену. Воно по суті є ідентичним із розумінням корупції як такої.

Причина цього в тому – що запропоновані дефініції є надто широкими та неконкретизованими. Виходячи з їх змісту, політичною корупцією охоплюються як корисливі дії носіїв публічної влади щодо використання своїх повноважень всупереч інтересам служби (наприклад, отримання неправомірної вигоди за позитивне голосування в міській Раді щодо дозволу на будівництво), так і дії суто політичної спрямованості, тобто такі, які мають на меті отримання, утримання, зміну політичної влади. На наше ж переконання, лише ті акти корупції (у її легальному розумінні) можуть бути ідентифіковані з політичною корупцією, які переслідують виключно політичну мету. Звісно, що остання практично ніколи не є самоціллю. Її досягнення – це гарантія реалізації в подальшому більш віддалених цілей, які, як правило, пов'язані з відстоюванням економічних інтересів відповідних «груп тиску». Однак саме наявність цієї мети, незалежно від мотиву, має бути критерієм *відмежування політичної корупції від інших проявів корупції у політичній сфері*.

У зв'язку з цим, вельми дискусійною видається позиція, згідно з якою політична корупція розуміється як посадові зловживання суб'єктів, наділених політичною владою (політичних і державних діячів, публічних службовців вищого рівня), спрямовані на досягнення політичних цілей (утримання та зміцнення влади, розширення владних повноважень) та/або з метою збагачення [3]. І проблематичність такого розуміння полягає не тільки в обмеженні досліджуваного феномену лише рівнем вищих органів державної влади (на нашу думку, політична корупція на центральному й місцевому рівні є не менш поширеною та характеризується певною суспільною небезпечністю). Головним є те, що *безпосередня* мета збагачення не властива політичній корупції як визначальна ознака. Слід розрізняти такі категорії, як *політична корупція* та *корупція у політичній сфері*. Друге – є поняттям ширшим за перше та окрім останнього охоплює також й, умовно кажучи, загальнокримінальну корупцію, яка не пов'язана з посяганням на конфігурації політичної системи. Крім того, у жодному з наведених визначень не враховується умовно «друга сторона» корупції, тобто діяльність політичних акторів, які не володіють владними повноваженнями: фінансово-промислових груп, іноземних суб'єктів (міжнародних організацій, держав, міждержавних об'єднань), окремих утримувачів капіталу, здатних впливати на формування державної політики.

Враховуючи викладені зауваження, можемо запропонувати таке розуміння *політичної корупції*: *це різновид суспільно-політичних інституційних кримінальних практик, що відтворюються у поведінці політичних акторів (їх представників) та полягають у використанні ними у злочинний спосіб своїх службових повноважень, або злочинного ненасильницького впливу на носіїв таких повноважень, з метою отримання, утримання, зміни, реалізації політичної влади*. Таким чином, сутність політичної корупції полягає у тому, що вона є суть інструмент політичного управління. Його застосуванням, серед іншого, не гребують і зовнішньополітичні актори. Відтак, окремий сегмент досліджуваного феномену можливо розглядати й у міжнародному вимірі, в

контексті безструктурного кримінального впливу на апарат держави з метою досягнення бажаної для зарубіжного агента впливу політичної кон'юнктури стратегічного та/або тактичного (ситуативного, щодо прийняття чи утримання від прийняття окремого рішення) значення. Щодо України, як держави, яка перебуває у силовому полі геополітичної напруженості, позначений аспект злочинно-політичних корупційних практик (в тому числі й з використанням легальних механізмів прикриття корупційних угод під виглядом міждержавних кредитних відносин) виявляється особливо актуальним.

Відтак, протидія політичній корупції в Україні має охоплювати не тільки внутрішньополітичний, а й зовнішньополітичний (а по суті – безпековий) вектори. Як видається, *основними заходами*, які доцільно реалізувати в межах вказаних напрямів як першочергові, є такі: 1) формування механізму запобігання порушення порядку особистого голосування в представницьких органах влади, передусім – в парламенті. Йдеться про комплекс заходів і засобів, включаючи технічні (наприклад, ідентифікація суб'єкта голосування за папілярним візерунком пальця руки), кримінально-правові та ін.; 2) протидія тіньовому лобізму шляхом законодавчого урегулювання лобістської діяльності, що, зокрема, впливає і з взятих Україною на себе зобов'язань згідно Угоди про асоціацію з ЄС; 3) специфікація роботи оперативних підрозділів Служби зовнішньої розвідки та Служби безпеки України до потреб виявлення та запобігання корупційним діянням, вчинюваними агентами зовнішньополітичного впливу по відношенню до службових осіб за національним правом (українського апарату держави й муніципалітету); 4) розвиток кримінологічної державно-приватного партнерства з метою зниження інтенсивності нелегального впливу фінансово-промислових груп на апарат держави; 5) удосконалення інституту відповідальності за порушення порядку фінансування політичних партій та відповідної правозастосовної діяльності; 6) удосконалення правового регулювання порядку формування виборчих списків партій у Законі України «Про вибори народних депутатів» (праймеріз, внутрішньопартійне рейтингове голосування) 7) запровадженні інституту кримінологічної експертизи нормативно-правових актів і їх проектів; 8) розвиток інституту політичної відповідальності; 9) поглиблення інституціональних реформ економіки, лібералізація системи господарювання.

Список використаних джерел:

1. Циганов В. В. Загроза політичній корупції у демократичних політичних режимах / В. В. Циганов // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 4 (25). – С. 63–67.
2. Amundsen I. Political corruption. An Introduction to the Issues / I. Amundsen. – Bergen : Chr. Michels Institute, 1999. – 286 p.
3. Політична корупція в Україні : суб'єкти, прояви, проблеми протидії : аналітична доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2009. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pdp.org.ua/materials-pdp/1733--1-r>